

TRAJANJE PRAVDNEGA POSTOPKA, KONČANEGA PRED PRAVDNIM ODDELKOM OKROŽNEGA SODIŠČA V LJUBLJANI, V LUČI LUKENDE¹

France Ocepek,

*univerzitetni diplomirani pravnik, magister poslovnih znanosti,
strokovni sodelavec na Vrhovnem sodišču Republike Slovenije*

Marko Pahor,

*univerzitetni diplomirani ekonomist, doktor ekonomskih znanosti,
izredni profesor na Ekonomski fakulteti Univerze v Ljubljani*

1. UVOD

V sodobni slovenski družbi je pred časom začel postajati vse bolj opazen problem sodnih zaostankov, dramatični vrhunec pa je dosegel s sodbo Evropskega sodišča za človekove pravice v zadevi *Lukenda proti Sloveniji* z dne 6. oktobra 2005, ki je državi Sloveniji zaradi predolgega sodnega postopka v pravnem postopku iz civilnega pravnega razmerja naložilo plačilo odškodnine. Že decembra 2005 je bil sestavljen operativni projekt Lukenda,² po katerem naj bi država preoblikovala svoj pravni sistem v smeri časovno bolj učinkovitega pravosodnega sistema. S tem se sodna veja oblasti, ki je v vsakem demokratičnem sistemu zadnja stopnica, na kateri se ugotavlja pravičnost prek ustave in zakonov, prvič resneje ukvarja z vprašanjem dejanskega poteka sodnega procesa. Pozni odziv na dolgotrajno reševanje sporov pred slovenskimi sodišči je posledica narave pravniškega razmišljanja, ki se vse od študija na fakulteti ukvarja večinoma le s percepcijo pravične rešitve, pri čemer pravnik zanimajo dejavniki reševanja spora le toliko, kolikor so zapisani v zakonih.

¹ Prispevek temelji na magistrskem delu, ki ga je France Ocepek pod mentorstvom soavtorja dr. Marka Pahorja uspešno zagovarjal 10. marca 2011. Glej F. Ocepek, nav. delo.

² Ministrstvo za pravosodje RS, nav. delo.

Namen članka je ugotoviti, kolikšen je transakcijski (najaktualnejši in najočitnejši je časovni) strošek subjektov, ki želijo v pravdi doseči pravico po pogajalskem pat položaju z nasprotno stranjo. Članek osvetljuje učinek *law in action*, ki ga imajo slovenski pravdni postopek in civilne pravice, ki se izpolnjujejo v njegovem okviru. Ta angleška besedna zveza v pravni stroki počasi postaja *terminus technicus*. Izvira iz članka ameriškega sociologa prava Roscoeja Pounda z naslovom *Law in Books and Law in Action*.³ Pomeni pravo, kakršno se (ne) uresničuje v realnem življenju, v nasprotju z *law in books*, ki je pravo, zapisano v zavezujočih pravnih normah in razloženo v pravni teoriji, pri čemer pa ni znano, ali ga pravni naslovljenci res uporabljajo oziroma kako ga uresničujejo. Statistična podlaga za pridobivanje podatkov je vzorec leta 2007 arhiviranih sodnih spisov pravnega oddelka Okrožnega sodišča v Ljubljani. Meje raziskovanja so torej začrtane z mikroelementi posameznega civilnega spora, ki je prerasel v formalizirani pravdni postopek. Leto 2007 je bilo izbrano kot točka časovnega preloma glede na projekt Lukenda, saj je bila leto pozneje sprejeta obsežna novela pravnega zakona in spremenjeni so bili predpisi o sodnih taksah in odvetniških tarifah. V raziskavi je bilo spremljano delo Okrožnega sodišča v Ljubljani in tudi Višjega sodišča v Ljubljani ter Vrhovnega sodišča RS, če so stranke v sporu vložile ustrezna pravna sredstva.

Na področju kazenskega postopka je bila za slovenski prostor že izpeljana obsežna raziskava Bošnjaka in drugih,⁴ ki je razgrnila nekatere detajle pri poteku kazenskih postopkov, med drugim časovni vidik. Znanstveno neraziskan pravdni sodni postopek, v katerem stranke pred sodiščem uveljavljajo svoje civilne pravice, enako omogoča, da se statistično spremlja pot avtonomnih subjektov, ki v okviru svoje omejene racionalnosti iščejo pot k pravici. Komunikacijski medij je sodni sistem, v katerem se na podlagi statističnega vzorca v raziskavi ugotavlja časovni vidik reševanja spora s klasičnega civilnega področja, v katerem lahko načeloma vsi sami prostovoljno urejajo svoja razmerja. Tako se ugotavlja časovna (ne)učinkovitost slovenskega sodstva na vzorčnem primeru za leto 2007 arhiviranih spisov pravnega oddelka Okrožnega sodišča v Ljubljani, ki je največji tovrstni oddelek v državi.

Raziskovalna vprašanja so razvrščena v dva sklopa:

1. V prvem ugotavljamo, kakšni so statistični parametri osnovnih pravnih dejavnikov (vrste spora po materialnopravnem temelju, vrednosti spora, strukture strank), kakšna je aktivnost sodišča pri opravi narokov in izdaji končnih odločb ter kakšna je aktivnost strank (pisne vloge in dokazna sredstva), pri čemer posebej opazujemo prisotne pogajalske elemente. Prvi

³ R. Pound, nav. delo.

⁴ M. Bošnjak in drugi, nav. delo.

sklop vsebuje neodvisne spremenljivke za nadaljnji statistični preizkus povezanosti s trajanjem postopka.

2. V drugem preverjamo vplive primarnih dejavnikov spora (vrsta, vrednost in stranke), narave odločanja (oprava prvega naroka za glavno obravnavo, število stopenj odločanja in vrste končne sodne odločbe) ter aktivnosti strank (dolžina vlog, dolžina izvedenskih mnenj in dolžina zaslišanj na narokih) na dolžino pravnega postopka na prvi stopnji oziroma na trajanje celotnega sodnega spora.

2. SLOVENSKO SODNO OKOLJE V LUČI PRAVICE DO SOJENJA V RAZUMNEM ROKU – ZADEVA LUKENDA

Prvi odstavek 6. člena (pravica do poštenega sojenja) Evropske konvencije o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin (v nadaljevanju EKČP) med drugim določa: »Vsakdo ima pravico, da o njegovih civilnih pravicah in obveznostih ali o kakršni koli kazenski obtožbi zoper njega pravično in javno ter v razumnem roku odloča neodvisno in nepristransko z zakonom ustanovljeno sodišče.« Smiselno enake določbe vsebuje Ustava RS v prvem odstavku 23. člena, le da namesto termina razumni rok uporablja besedno zvezo »brez nepotrebnega odlašanja«. Pravica do sojenja v razumnem roku (brez nepotrebnega odlašanja) se lahko v grobem definira kot težnja po zmanjševanju administrativnih (transakcijskih) stroškov, ki se najbolj izražajo v časovni dimenziji z naraščanjem stroškov v odvisnosti od časa postopka.

Evropsko sodišče za človekove pravice (ESČP) je v obširni judikaturi pravico do sojenja v razumnem roku definiralo kot sodno odločanje brez zavlačevanja, ki bi lahko ogrozilo njegovo verodostojnost in učinkovitost.⁵ Zagotovitev pravice do sojenja v razumnem roku pa je odgovornost vseh treh vej oblasti v državi pogodbenici EKČP. ESČP lahko presoja kršitev te pravice že pred zaključkom postopka, saj konvencijske kršitve niso omejene le na pravne akte.⁶ Razumni rok je po praksi ESČP relativna doba, ki ni odvisna le od ugotovitve absolutnega trajanja postopka, ampak tudi od okoliščin vsakega konkretnega primera.⁷ Za presojo okoliščin konkretnega primera so oblikovani kriteriji: zapletenost zadeve, ravnanje državnih oblasti, ravnanje stranke (tj. pritožnika ESČP) in pomen zadeve za stranko.

⁵ A. Galič, nav. delo, str. 339.

⁶ Prav tam, str. 342.

⁷ Prav tam, str. 342.

Zapletenost zadeve je lahko odvisna od zahtevnosti dejanskih oziroma pravnih vprašanj.⁸ Zgolj večja dolžina pravnega spisa še ne dokazuje zapletenosti postopka.⁹

Pri neprimernem ravnanju državnih oblasti se pri odgovornosti za zamude upoštevata dva dodatna kriterija: neprimerno postopanje sodišča v konkretnem primeru in objektivno stanje zaostankov na sodišču, zaradi katerih konkretna zadeva ni mogla biti pravočasno obravnavana.¹⁰ Izgovarjanje na splošno preobremenjenost sodišč po praksi ESČP ni argument, ki bi opravičil dolgotrajnost sodnega postopka.¹¹ Država sicer ne odgovarja za začasno povečanje pripada zadev, ki povzročijočasne zaostanke, če se primerno odzove. Če pa postanejo zaostanki sistemski problem, se mora odzvati npr. z dodelitvijo novih sodnikov in strokovnega osebja oziroma s širšo (procesno) zakonodajno reformo.¹²

Pri ravnanju pravdne stranke (pritožnika ESČP) se preverja, ali je ravnala s potrebno skrbnostjo – torej njen morebitni prispevek k pretirani dolgotrajnosti postopka. Stranki sami po sebi ni mogoče očitati, da je z vlaganjem pravnih sredstev podaljševala postopek, enako pa velja za državo, da z daljšim postopkom zaradi uvedbe možnosti instančne presoje ni avtomatično odgovorna za daljši postopek. Vendar mora država tudi za odločanje na višjih stopnjah zagotoviti razumen rok trajanja postopka.

Po določitvi vpliva okoliščin na (ne)razumnost dolžine postopka ESČP sprejme odločitev o odgovornosti države, pri čemer po novi praksi (zadeva *Kudla*) ESČP pri odločanju upošteva, ali država v skladu s 13. členom EKČP zagotavlja učinkovito pravno sredstvo za zagotovitev pravice do sojenja v razumnem roku. Ni dovolj,¹³ da država zagotovi teoretično varstvo, ampak mora biti to učinkovito tudi v praksi (angl. *law in action*). Zgolj naknadna možnost sankcioniranja kršitve prek odškodnine ne zadošča.¹⁴

2.1. Sodni zaostanki v Sloveniji

Sodni zaostanki imajo najgloblje korenine v devetdesetih letih prejšnjega stoletja,¹⁵ ko je bilo število vseh rešenih zadev konstantno (od leta 1990

⁸ Prav tam, str. 343.

⁹ Prav tam, str. 344.

¹⁰ Prav tam, str. 345.

¹¹ Prav tam, str. 347.

¹² Prav tam, str. 348.

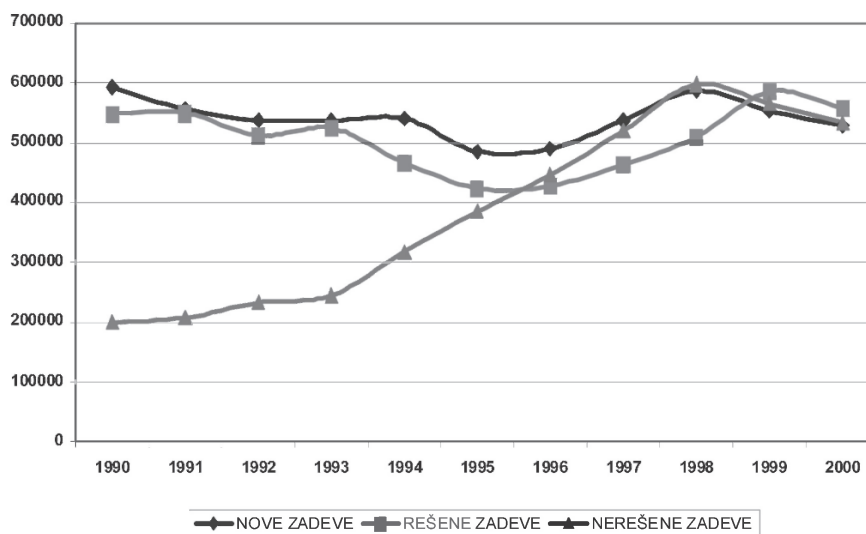
¹³ Prav tam, str. 359.

¹⁴ Prav tam, str. 361.

¹⁵ Vlada RS in Vrhovno sodišče RS, nav. delo.

do vključno leta 1998) manjše od števila novih zadev, kar je bilo še posebej značilno za pomembnejše (slika 1) med vsemi zadevami, kamor spadajo tudi klasične pravdne zadeve, ki so predmet raziskave. Leta 1994 je tako prišlo do preboja, po katerem je bilo število nerešenih zadev pri pomembnejših zadevah večje od pripada (to pomeni tudi povprečno podaljšanje reševanja, tako da je trajalo nad eno leto), kar je veljalo vse do leta 2005, ko je bilo število nerešenih zadev spet manjše od števila novih in rešenih zadev. Pri tem velja poudariti, da je bilo novih zadev v letih 1990–2000 vedno manj, pri čemer pa je upadala sodna storilnost. To je najbolj opazno v letih 1994–1998, kar sovpada s sodno reorganizacijo.

Slika 1: Gibanje števila pomembnejših zadev v RS v letih 1990–2000

Vir: Vlada RS, Vrhovno sodišče RS, 2002

V letih 2002 in 2003 je bil pripad vseh zadev na območju Republike Slovenije spet večji od števila rešenih zadev, vendar je pri tem pomemben podatek, da je število vseh pomembnejših prejetih zadev od leta 1999 manjše od števila rešenih zadev, zato se v teh zadevah čas reševanja skrajšuje.

Ker slovensko pravno okolje zaradi omejene družbene percepcije pravičnosti problema sodnih zaostankov ni bilo zmožno rešiti samoiniciativno, je impulz za spremembo prišel od zunaj, s strani bolj objektivnega organa – ESČP. Dne 12. decembra 2005 je država (Ministrstvo za pravosodje RS v sodelovanju z Vrhovnim sodiščem RS in Vrhovnim državnim tožilstvom RS) kot odziv na

sodbo ESČP pripravila operativni delovni načrt za projekt Lukenda,¹⁶ kasneje poimenovan tudi Program za povečevanje učinkovitosti sodstva in odprave sodnih zaostankov,¹⁷ po katerem naj bi bili sodni zaostanki odpravljeni do konca leta 2010. Država je tako svoja prizadevanja prek občutnega povečanja proračuna usmerila v zagotovitev dodatnih prostorov za delo, novih sodelavcev, zakonodajne spremembe in dopolnitve procesnih predpisov in poskuse stimulativnega nagrajevanja zaposlenih.

Primer *Lukenda* pomeni prelom na področju sodnih zaostankov. V tej zadevi je Franjo Lukenda 30. decembra 1998 na Okrajno sodišče v Celju proti zavarovalnici vložil civilno tožbo za povečanje invalidnine na podlagi izvedenskega mnenja.¹⁸ Na ESČP pa je 30. maja 2002 vložil pritožbo proti Sloveniji zaradi kršitve pravice do sojenja v razumnem roku. Po dobrih sedmih mesecih (25. septembra 2002) je bil opravljen narok, na katerem je sodišče končalo glavno obravnavo, sodbo pa je tožnik prejel 30. decembra 2002 – natančno štiri leta od začetka postopka (dobre tri mesece po koncu glavne obravnave). 31. decembra 2002 je vložil pritožbo, pritožila pa se je tudi zavarovalnica. Višje sodišče v Celju je 19. februarja 2004 tožnikovi pritožbi deloma ugodilo in invalidnino zvišalo – s tem je odločba postala pravnomočna. Tožnik je 8. aprila 2004 (pet let, tri mesece in devet dni po vložitvi tožbe) prejel pravnomočno sodbo.

ESČP je 15. septembra 2005 izreklo sodbo v zadevi *Lukenda proti Sloveniji* (izdana je bila 6. oktobra 2005), v kateri je pritožniku iz naslova pravičnosti prisodilo 3.200 evrov za nastalo nepremoženjsko škodo, ker sta mu bili prekršeni pravica do sojenja v razumnem roku (prvi odstavek 6. člena EKČP) in pravica od učinkovitega pravnega sredstva za zagotovitev te pravice (13. člen EKČP). Prvi obsodbi Republike Slovenije zaradi kršitve pravice do sojenja v razumnem roku so sledile številne nove obsodbe iz istega razloga. ESČP je razsodilo, da tedaj obstoječa pravna sredstva (upravni spor, nadzorstvena pritožba, ustavna pritožba in možnost naknadnega zahtevanja odškodnine) ne nudijo *de facto* učinkovitega varstva glede sojenja v razumnem roku niti posamično niti skupno. Sodišče je presodilo, da sama postavitev izvedenca ne zadostuje za ugovor, da je šlo za izjemno zapleteno zadevo, zaradi česar bi lahko postopek na prvi stopnji tekel kar štiri leta. Sloveniji je bilo naloženo, da z ustreznimi pravnimi ukrepi zagotovi pravico do sojenja v razumnem roku.

V času odločanja v zadevi *Lukenda proti Sloveniji* so lahko stranke pravnega postopka vložile tožbo v upravnem sporu zaradi kršitev pravice do sojenja v razumnem roku. Upravna sodišča so v primerih, ko so ugotovila kršitev, stranko napotila k pravdi glede odškodnine zaradi kršitve pravice do sojenja v

¹⁶ Ministrstvo za pravosodje RS, nav. delo.

¹⁷ Vlada RS, nav. delo.

¹⁸ Evropsko sodišče za človekove pravice, nav. delo.

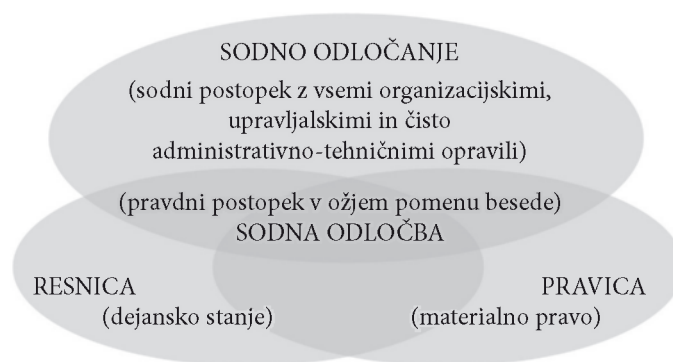
razumnem roku, če jo je izrecno zahtevala že v upravnem sporu. Absurdnost slovenskega pravnega sistema pa se je do skrajnosti izkazala v odškodninskem sporu, ko tožnik ni mogel uspeti, saj po mnenju slovenske pravne teorije in prakse zaradi t. i. *numerus clausus* vrst nepremoženjske škode po Obligacijskem zakoniku (OZ)¹⁹ nepremoženjska škoda zaradi sojenja v nerazumnem roku ni zajeta med vrste škode po OZ. ESČP v zadevi *Lukenda proti Sloveniji* sicer navaja dva primera, ko je bila odškodnina dosojena, vendar gre pri tem dejansko za odstop od ustaljene sodne prakse Vrhovnega sodišča RS.

3. SODNO RAZREŠEVANJE CIVILNEGA SPORA Z IZVIRNIMI IN IZVEDENIMI PRAVDNIMI DEJAVNIKI

3.1. Teoretični oris pravnega postopka

Na pravdni postopek se lahko gleda predvsem kot na sredstvo za varstvo materialnih pravic,²⁰ pri čemer naj bi bil pravdni postopek oblikovan tako, da bi minimiziral vsoto stroškov sodniških napak in stroškov delovanja procesnega sistema.²¹ Stranke in sodišče pri iskanju rešitve spora vlagajo (materialna in nematerialna) sredstva v odkrivanje resnice (dejansko stanje) z zatrjevanjem dejstev in dokazovanjem, predstavljajo (svoje plati) pravične in učinkovite rešitve z navajanjem in razlaganjem materialnega prava. Glede na aktualno družbeno sprejemljiv rezultat pravde bi morala biti vsota vseh vložkov znotraj in zunaj formalnega sodnega procesa čim manjša, da bi lahko govorili o ekonomsko učinkovitem reševanju civilnih sporov.

Slika 2: Glavni elementi sodnega odločanja v pravdi

¹⁹ Ur. l. RS, št. 97/07 – UPB1 in 20/10.

²⁰ A. Galič, nav. delo, str. 69.

²¹ R. A. Posner, nav. delo, str. 599.

Stranke se po teoriji ekonomske analize prava odločijo za reševanje spora s posredovanjem sodišča,²² ko tožnik v sodnem postopku zase pričakuje večji iztržek, kot ga zanj pričakuje toženec (tožnikova pričakovana vrednost ugoditve tožbenemu zahtevku je višja od toženčeve pričakovane vrednosti odgovornosti). Stranki sta tako relativno optimistični glede uspeha v pravdi, ob tem pa se o končnem sodnem uspehu vsaj ena moti, kar je lahko posledica asimetrije informacij oziroma posameznikove neracionalnosti. Cooter in Ulen za dejanja v poravnalni fazi pred sojenjem (glavno obravnavo) poudarjata,²³ da pravila za razkritje informacij omogočajo, da se optimizem nasprotne strani popravi, kar olajša sklenitev poravnave. Stranki namreč samodejno poskušata zadržati (enako velja tudi za samo sojenje) podatke, ki bi popravili relativni optimizem nasprotnika, in razkrivata podatke, ki potrjujejo njun posamični optimizem, saj je to v korist njunemu pogajalskemu položaju. S tem pa zmanjšujeta verjetnost sojenja; če se namreč manj informiranemu razkrijejo informacije, ki so zanj ugodne, bi to popravilo njegov relativni optimizem in zmanjšalo možnost sklenitve poravnave (razkrivajo pa se le zanj negativne informacije). V našem pravnem sistemu se lahko Cooterjeve in Ulenove ugotovitve deloma prenesejo na formalizirano izmenjavo pisnih aktov: tožbe in odgovora na tožbo ter pripravljalnih vlog pred glavno obravnavo, v katerih so stranke dejansko prisiljene razkriti informacije.

Z vložitvijo tožbe se vzpostavi procesno razmerje med tožnikom in sodiščem, z vročitvijo tožbe tožencu, s čimer tudi formalno začne teči pravda, pa pride do tristranskega razmerja med strankama in sodiščem.²⁴

Materialnopravno pa je ključen časovni trenutek vložene tožbe, ko se pretrgajo zastaralni roki, ki med pravdo ne tečejo, tako da je tožnikova terjatev ob neobstoju absolutnih zastaralnih rokov varovana ne glede na dejansko dolžino pravnega postopka.

3.2. Raziskovalni model z odvisno spremenljivko – časom in dejavniki spora kot neodvisnimi spremenljivkami

Pri trajanju sta globalno gledano dve pomembni točki, in sicer zaključek postopka na prvi stopnji sojenja in celotno trajanje postopka, ki je enako trajanju prvoinstanjskega postopka, če nista bila vložena pritožba ali izredno pravno sredstvo. Za raziskovanje trajanja postopka kot odvisne spremenljivke so dejavniki spora razvrščeni v tri skupine, ki so bile nato v raziskavi v treh regresij-

²² R. Cooter in T. Ulen, nav. delo, str. 349–350.

²³ Prav tam, str. 351–352.

²⁴ L. Ude, nav. delo, str. 207.

skih modelih uporabljene kot neodvisne spremenljivke za preverjanje značilnega vpliva na trajanje postopka:

- primarni (originarni) dejavniki spora so vrste spora po temelju, vrednosti spora in strankah v zadevi. Prvinskost teh pojavov je utemeljena s tem, da so znani že s tožbenim aktom. Tožbeni akt razkriva sporno (pogajalsko) razmerje, navedeni elementi pa ga začitajo na točki preskoka iz neformalnega v institucionalizirano pogajanje;
- aktivnost strank (izvedeni dejavnik) je aktivnost tožnika in toženca po vloženih tožbi. Predstavlja navedbe v vlogah in izvedene dokaze na obravnavi;
- aktivnost sodišča (izvedeni dejavnik) se najbolj izraža z vodenjem glavne obravnave na naroku in pri izdaji končnih odločb.

3.2.1. Primarni dejavniki spora

Izvedena raziskava daje vpogled le v materialnopravne (navzven realne) vzroke za propad pogajanj (vrh ledene gore), medtem ko nerealni in subjektivni razlogi ostajajo pod površjem. Po materialnem temelju se pravde delijo na tri glavne vrste:²⁵

- lastninsko pravo, ki ureja nastanek in definicijo lastninskih (stvarnih) pravic – to so pravice izključne uporabe vrednih virov;
- pogodbeno pravo, ki ureja omogočanje prostovoljnega premika lastninskih pravic k tistim, ki jih najbolj cenijo;
- odškodninsko pravo, ki ureja varstvo lastninskih pravic in pogodbenih zavez.

Lastninska pravica je v ekonomski analizi prava mišljena širše kot običajna stvarnopravna lastninska pravica:

»Generalno rečeno so lastninske pravice definirane kot kakršnakoli pravna norma, ki regulira alokacijo oblasti nad uporabo dobrine.«²⁶

Zato v raziskovalno kategorijo lastninskega prava poleg klasičnih stvarnopravnih pravnih pravnih uvrščamo še spore s področja dednega prava (prenos lastnine po smrti imetnika), avtorskega prava (zaščita intelektualne lastnine), denacionalizacijske spore (vrnitev lastnine, odvzete s podržavljanjem) in napotitvene pravde iz izvršilnega postopka (o spornem lastništvu stvari v izvršbi).

3.2.2. Aktivnost strank

Tožba je osnovno procesno dejanje, formalizirana pogajalska ponudba, o kateri odloči tretji – sodišče, če se toženec med pravdo ne premisli oziroma tožnik

²⁵ R. A. Posner, nav. delo, str. 35.

²⁶ K. Mathis, nav. delo, str. 52.

ne popusti. Je posredno procesno dejanje, saj šele sproži aktivnost sodišča, ki tožbo vroči tožencu, če so podane procesne predpostavke. Neposredno pa učinkujejo npr. umik tožbe ali pravnega sredstva in sodna poravnava.²⁷ Tožba mora imeti sestavine kot vsaka vloga, določen zahtevek glede glavne stvari in stranskih dajatev (zamudne obresti, stroški postopka), dejstva, na katera tožnik opira zahtevek, in dokaze, s katerimi se ta dejstva ugotavljajo. Če predmet tožbenega zahtevka ni denarni znesek, mora tožnik v tožbi navesti tudi vrednost spornega predmeta, s čimer se lahko razmeji pristojnost okrajnega in okrožnega sodišča, poleg tega pa ima vrednost spora stroškovne učinke na višino sodnih taks in sodno priznanih stroškov za odvetniško zastopanje.

Odgovor na tožbo je prvo procesno dejanje toženca, s katerim lahko nasprotuje tožnikovim trditvam in predlaga svoje nasprotne dokaze. Pomeni toženčevo pogajalsko protiponudbo, o njeni utemeljenosti pa mora odločiti sodnik hkrati s presojo o utemeljenosti tožbenega zahtevka.

V praksi zelo pogoste pripravljalne vloge, ki se pošiljajo prek sodišča pred in med naroki za glavno obravnavo, so naslednji komunikacijski medij strank, prek katerega stranke enako kot v tožbi in odgovoru na tožbo zatrjujejo dejstva, predlagajo dokaze in izražajo svoja pravna naziranja. Zatrjevanje dejstev in predlaganje dokazov pa sta omejeni na termin prvega naroka za glavno obravnavo.²⁸ Najpozneje tedaj lahko stranke izkoristijo to svojo pravico, po tem pa le, če tega niso mogle brez svoje krivde navesti že na prvem naroku (lat. *ius novorum*).

Zaradi načela neposrednosti se sicer dokazi izvajajo na glavni obravnavi, vendar stranke praviloma podajajo dokazne predloge za zaslišanje strank in prič, postavitve izvedencev in prilagajo dokazne listine že v pisnih vlogah pred prvim narokom za glavno obravnavo (in tudi med naroki).

Ko sodišče izda končno sodbo oziroma sklep, imajo stranke ustavno zagotovljeno pravico do pritožbe (25. člen Ustave RS). Stranke proti pravnomočnim odločitvam sodišča lahko vlagajo tudi izredna pravna sredstva (tipična je revizija na Vrhovnem sodišču).

3.2.3. Aktivnost sodišča

Glavno procesno dejanje sodišča je sodba, s katero se odloči o utemeljenosti tožbenega zahtevka, oziroma sklep, s katerim se zaradi pomanjkanja procesnih predpostavk postopek konča.²⁹ Z izrekom sodbe sodišče odloči o utemeljeno-

²⁷ L. Ude, nav. delo, str. 187.

²⁸ Prav tam, str. 283.

²⁹ Prav tam, str. 189.

sti tožbenega zahtevka in stranskih dajatev. Odločanje o pravnih sredstvih na višjih stopnjah je praviloma sejno brez ustnega obravnavanja. Namen pritožbene preverbe prvostopenjske odločitve pa je v zmanjšanju stroškov napačnih odločitev,³⁰ čeprav to obenem povzroči nove administrativne stroške. Institut pravnomočnosti izključuje nadaljnje razpravljanje o spornem razmerju ter hkrati stranke in sodišče veže na sprejeto odločitev.³¹

Sodišče prve stopnje z materialnim procesnim vodstvom glede na navedbe strank in pravno podlago, ki je predvsem breme raziskovanja sodišča, izvaja predlagane dokaze ter stranke po načelu o odprtem sojenju usmerja, da dopolnijo navedbe o odločilnih dejstvih. Sodišče v okviru formalnega procesnega vodstva določa zunanji potek postopka (tudi pri tem ni vezano na sklep, ki se nanaša na vodstvo obravnave) – datume narokov in vrstni red zaslišanj strank na glavni obravnavi ter izdaja raznovrstne procesne sklepe, ki pa nimajo neposrednega vpliva na vsebinsko odločitev o utemeljenosti.

Izvajanje dokazov je praviloma pridržano za glavno obravnavo, ki naj bi bila načeloma obvezna in koncentrirana (na enem naroku). Če je opravljena na več narokih, se šteje za celoto (načelo enotnosti).

3. STATISTIČNA ANALIZA SODNIH SPISOV PRAVDNEGA ODDELKA OKROŽNEGA SODIŠČA V LJUBLJANI

Raziskava poskuša zapolniti slepo pego slovenskega empiričnega raziskovanja pri učinkih *law in action* v slovenskem pravnem sistemu. Na področju kazenskega procesa so Bošnjak in sodelavci leta 2002 izvedli širšo statistično analizo reševanja kazenskih zadev na podlagi pridobljenega vzorca spisov za celotno državo,³² v kateri se je preverjala povezanost nekaterih dejavnikov glede na trajanje kazenskega postopka. Za delovanje civilnega procesa pa primerljive objavljene analize poteka pravnih postopkov ni. Za predmet raziskave je bil izbran klasični pravdni postopek pred okrožnim sodiščem – ali povedano nekoliko drugače – ne gre za posebne postopke po Zakonu o pravnem postopku (ZPP, Ur. l. RS, št. 26/99). To velja za družinske in gospodarske zadeve, medtem ko se postopka izdaje plačilnega naloga in sklepa o izvršbi na podlagi verodostojne listine obravnavata posredno, če je prišlo do ugovora, saj lahko potem pride do običajne pravde. Pravdni oddelek Okrožnega sodišča v Ljubljani je bil izbran kot največji tovrstni oddelek v Sloveniji.

³⁰ R. A. Posner, nav. delo, str. 643.

³¹ L. Ude, nav. delo, str. 311.

³² M. Bošnjak in drugi, nav. delo.

Začetki raziskovanja segajo v marec 2008, ko se je sledilo pristopu Bošnjaka in sodelavcev³³ ter je bila izvedena pilotska raziskava 30 arhiviranih spisov, izbranih po vrsti spora (tretjina lastninskih, tretjina pogodbenih in tretjina odškodninskih sporov) in tehnični zahtevnosti spisa (izdana sodba po opravljeni glavni obravnavi). Namen predhodne raziskave je bil dobiti dober začetni vtis o pojavih, ki bi jih bilo vredno statistično analizirati, ter pripraviti optimalne vprašalnike, ki bi najbolj ekonomično omogočili zajetje čim večje baze podatkov.³⁴ Januarja 2010 so bile tabele za vnos podatkov pripravljene, da je bilo mogoče preiti na fazo vzorčenja.

Za analizo so bili izbrani arhivirani spisi, ne pa pravnomočne zadeve določenega obdobja, kot jih je izbral Bošnjak s sodelavci. Za tak izbor so trije razlogi:

- dejstvo arhiviranja je najzanesljivejši znak, da je spor zaključen, medtem ko pravnomočnost tega ne zagotavlja zaradi izrednih pravnih sredstev, ki s formalnimi vzvodi lahko podaljšajo institucionalizirana pogajanja o pravični rešitvi,
- obstoječi elektronski vpisnik zaradi nedoslednega zapisovanja datumov pravnomočnosti ne daje zanesljivih podatkov, kdaj je bila pravda pravnomočno končana,
- pri arhiviranih spisih se ne posega v delovni proces pri posamični zadevi, saj morajo biti spisi arhivirani po opravljenih pravnih in administrativnih opravilih.

Februarja 2010 je bil pridobljen seznam arhiviranih zadev za vpisnike P I, P II in P III za obdobje 2000–2009. Treba je opozoriti, da število arhiviranih spisov za posamezno leto pomeni število spisov, ki so bili nazadnje arhivirani tega leta. Če je bil spis kasneje začasno zaradi kakršnegakoli razloga vzet iz arhiva, je evidentiran na novo kot arhiviran v letu, ko je vrnjen v arhiv. V elektronski vpisni bazi namreč ni mogoče iskanje po datumu prvega arhiviranja. Za leto vzorčenja je bil izbran arhiv iz leta 2007. Gre za leto, ki zaradi časovnih zamikov učinkov projekta Lukende na delovanje sodnega sistema (*law in action*) dejansko spada še v obdobje pred tem projektom. Enako bi sicer lahko trdili tudi za leto 2008 in večinoma tudi za leto 2009, če se preverja vpliv reform na učinkovanje pravnega sistema okrožnih sodišč. Vendar je leto 2008 zaradi obsežne (revolucionarne) spremembe ZPP z novelo D ter sprejema novih sodnih in odvetniških tarif leto (normativno zelenega – *law in books*) simboličnega preskoka v obdobje po projektu Lukenda.

³³ Prav tam, str. 28.

³⁴ Vprašalniki s podrobnimi komentarji so priloga magistrskega dela.

Iz elektronskega seznama 2183 arhiviranih zadev za leto 2007 je bilo na enostaven naključni način izbranih 211 spisov (9,6 odstotka arhiva za leto 2007), za katere se je zaprosilo za pregled. Od teh je bilo 209 spisov prejetih 18. 3. 2010, dveh spisov pa ni bilo mogoče pridobiti. Štirje spisi (1,9 odstotka pridobljenega vzorca) so bili naknadno izločeni iz raziskave zaradi nereprezentativnosti.³⁵ Pregled 205 vzorčnih spisov z vpisovanjem podatkov v excelove tabele je trajal do sredine aprila.

Maja je bila s programom SPSS izvedena statistična analiza izbranih podatkov. Pri tem je bil analiziran le manjši del vseh opazovanj, ki pa so najpomembnejša z vidika koncepta članka, saj se ta osredotoča na časovni element v okviru pravnega procesa v odvisnosti od vrste spora in aktivnosti strank in sodišča.

Povprečni pravdni spis v vzorcu sestavlja 82 listovnih števil (strani), ki so vsebovane v 39 procesnih vlogah, in je bil pred zaključkom dodeljen v reševanje 1,7 sodnika prve stopnje (tabela 1). 25 odstotkov spisov ima 52 in več vlog, medtem ko se zadnji kvartil pri listovnih številkah začne pri 112. Za primerjavo naj navedemo, da ima spis v zadevi *Lukenda* 122 listovnih števil v 54 vlogah, tako da ima približno vsaj 25 odstotkov zadev enak ali večji obseg od tega spisa. Pri tem velja še opozoriti, da so priloge tožnika in toženca, ki jih predložita v vlogah ali na narokih, obravnavane pri aktivnosti strank in niso vštete v osnovni obseg spisa.

Tabela 1: Osnovni opisni podatki o spisu – število sodnikov prve stopnje, listovnih števil in število vlog

	Povprečje	Mediana	Stand. odklon	Minimum	Zadnji kvartil	Zadnji decil	Maksimum
Število sodnikov 1. stopnja	1.756	1	1.014	1	2	3	7
Št. listovnih števil	82.312	63	65.138	13	112	158	416
Število vlog	39.093	32	28.303	6	52	71	169

³⁵ Pri P II 128/1997 in P II 249/1997 gre za razvezi, ki spadata med zakonske spore, zato nista uvrščeni med klasične pravde (ti spori spadajo organizacijsko pod vpisnik P IV, ki je bil izvzet iz raziskave). V P I 2533/2006 je tekel spor zaradi izključitve družbenika iz družbe z omejeno odgovornostjo, kar ponovno ni klasična pravda, temveč gospodarski spor (1. točka prvega odstavka 482. člena ZPP). P III 1949/2005 pa se je začel kot nepravdni postopek za določitev odškodnine za razlastitev leta 1988 pred sodiščem v Grosupljem, leta 2005 pa se je zadeva znašla na Okrožnem sodišču v Ljubljani bolj kot ne po naključju, čeprav se je ves čas reševala v nepravdi.

4. OPISNE STATISTIKE

4.1. Primarne neodvisne spremenljivke (vrsta spora, vrednost spora, stranke)

Osnovno vodilo za nadaljnje preizkuse statističnih povezav so opisne statistike za izvirne neodvisne spremenljivke: materialnopravna vrsta spora, vrednost spornega predmeta in stranke.

Klasifikacija sporov po temelju in določitev vrste spora v vzorčenju sta bili velik izziv. Predvsem je bilo treba odkriti, kaj se skriva za kategorijo »drugi« oziroma »ostali« spori v uradnih statistikah Ministrstva za pravosodje RS pri začetih sporih koledarskih let, ki jih je z všteti družinskimi zadevami 13–18 odstotkov v letih 2001–2009, če domnevamo, da vsi »drugi« spori ne izvirajo iz družinskih, pa se ta delež giblje med 20 in 30 odstotki. Drugi klasifikacijski namen je bil največjo kategorijo odškodnin razčleniti na več smiselnih podkategorij. Pričakovano je v vzorcu (tabela 2) največ odškodnin (43,9 odstotka), med katerimi jih 45 odstotkov izvira iz prometnih nezgod. Sledijo spori iz pogodbenih obveznosti (30,7 odstotka), tem pa lastninski spori (22,4 odstotka); statistično nezanemljivi so spori iz obogatitvenih razmerij (2,9 odstotka), ki so bila izločena iz »odškodnin« uradnih statistik (uvrstiti jih je mogoče tudi med lastninske oziroma pogodbene glede na izvor obogatitve). Glede na majhen delež obogatitev je torej povsem smiselno njihovo obstoječe spremljanje v sklopu odškodninskih sporov v uradni statistiki. Dobljeni rezultati kažejo, da se v uradnih statistikah v rubriki »drugi« skrivajo predvsem pogodbeni in lastninski spori. V raziskavi je kategorija drugo na makroravni ostala prazna, neznačilne zadeve pa so bile prej izločene (1,9 odstotka).

Tabela 2: Vrsta spora po materialnopravnem temelju

Raziskava	Lastninski spori	Pogodbe	Odškodnine	Obogatitve	Skupno
Frek.	46	63	90	6	205
V %	22.4	30.7	43.9	2.9	100

Stranke so se pravdale zaradi pravice, povprečno vredne 8,174.700,00 SIT (34.112 evrov), zaradi visokega standardnega odklona pa je bolj reprezentativen kazalnik mediana, ki je pri 3,800.000,00 SIT (15.857 evrov), kar pomeni, da je malo manj kot polovica vseh sporov v razponu med 8.345 evrov (meja stvarne pristojnosti okrožnega sodišča) in 15.857 evrov (tabela 3). Minimum 250 evrov je bil dosežen v avtorskem sporu, v katerem vrednostni kriterij za pristojnost okrožnega sodišča izjemoma ne velja. V povprečju na tožeci strani (tožniki in intervenienti) nastopa 1,19 subjekta in na toženi (toženci in inter-

venienti) 1,28. Fizična oseba je med tožniki v 78 odstotkih zadev, med toženci pa v 49,8 odstotka. Na toženi strani so najpogostejše zavarovalnice, njihov delež je 30,7 odstotka, druge pravne osebe zasebnega prava so prisotne v 11,7 odstotka primerih pri tožnikih in 16,6 odstotka med toženci.

Tabela 3: Vrednost spora in število strank

	Vrednost spora v €	Tožniki	Toženci
Povprečje	34,112	1.190	1.288
Mediana	15,857	1	1
Stand. odklon	84,902	0.655	0.610

4.2. Aktivnost strank

Vsak pravdni postopek se začne s pisnim tožbenim aktom. Njegova povprečna dolžina v vzorcu je 4,3 strani. Tožbenemu aktu praviloma sledi odgovor na tožbo, kar je prvi procesni akt toženca. Odgovor na tožbo, pripravljalne vloge, dokazni predlogi in nekatere procesno pomembnejše vloge v raziskavi sestavljajo kategorijo vlog strank. Obrobne procesne vloge, kot so opravičila o odsotnosti z narokov in dostave različnih dokazil, niso bile spremljane. Vodilo pri pisnih vlogah sta bili pomenska in stroškovna relevantnost (katere vloge bi sodišče v primerih zastopanja po odvetnikih priznalo kot strošek zastopanja). Vloge in njihova dolžina v straneh so tako predvsem izraz trditvenega bremena strank o njihovi verziji resnice (in pravice) ter hkrati njihov stroškovni vložek za doseg končnega uspeha. Tako kot pri drugih kazalnikih obsega strankine aktivnosti so pri dolžini vlog prikazani kumulativni seštevki strani na določeno zadevo. Pri dolžini vlog je 5,91 strani povprečje tožnikovih vlog v zadevah, v katerih je vložena vsaj ena njegova vloga, toženčevih pa 5,98 (tabela 4). Tako povprečji in mediani za število in dolžino vlog kažeta na dokajšno zrcalnost delovanja tožnikov in tožencev, pri čemer je sicer treba upoštevati, da je skupna tožnikova aktivnost večja zaradi tožbenega akta, ki v primerjavah ni upoštevan. Analitično pa je lahko tožbeni akt pri vlogah zanemaren kot fiksni strošek pravde, ki je sicer nujen, vendar predvsem nadaljnja aktivnost strank v obliki variabilnega stroška vlog kaže pravno interaktivnost.

Tabela 4: Opisne statistike za vloge strank in njihovo dolžino

	Povprečje	Stand. odklon	Maksimum
Vloge tožnika	1.893	1.962	10
Vloge toženca	1.732	1.802	16
Dolžina vlog tožnika	5.919	5.512	31
Dolžina vlog toženca	5.970	5.596	47

Če vloge strank izražajo trditveno breme, so dokazi njegova komplementarna stran. Razvrščajo se v tri glavne skupine: listine, zaslišanja na narokih in izvedenska mnenja. Najnatančnejši približek strankinih listinskih dokazov so njene priloge (A, B), pri katerih je predstavljena njihova dolžina (število prilog pomnoženo z dva). Dolžina zaslišanj v straneh je bila izračunana glede na dolžino narokov in število zaslišanj na naroku, pri čemer so bile v izračunu odštete tri strani na določen narok, ki odpadejo na preostalo procesno aktivnost. Izdelanih je bilo tudi več izvedenskih mnenj (kot eno mnenje se šteje posamično dejanje izvedenca), ki so jih predlagali (plačali) tožniki – povprečje je 0,37 na zadevo, pri tožencih pa 0,07 (tabela 5). Za vsa dokazna sredstva se lahko opazi, da je tožnik bolj dejaven kot toženec, kar je posledica njegovega trditveno-dokaznega bremena.

Tabela 5: Opisne statistike za dokazno aktivnost strank

	Povprečje	Stand. odklon	Maksimum
Priloge – tožnik (strani)		84.816	946
Priloge – toženec (strani)	15.815	36.198	420
Št. zaslišanj tožnika, prič	0.990	2.339	17
Št. zaslišanj toženca, prič	0.576	1.397	9
Dolžina zaslišanja tožnika, prič (strani)	1.600	3.664	21
Dolžina zaslišanja toženca, prič (strani)	0.902	2.299	13
Tožnikova izvedenska mnenja	0.376	0.902	8
Toženčeva izvedenska mnenja	0.078	0.348	2
Dolžina tožnikovih izvedenskih mnenj (strani)	2.776	8.623	98
Dolžina toženčevih izvedenskih mnenj (strani)	0.283	1.393	10
Skupna izvedenska mnenja	0.068	0.321	2
Dolžina skupnih izv. mnenj (strani)	0.263	1.407	11

4.3. Aktivnost sodišča

Poglavitno procesno dejanje prvostopenjskega sodišča pred izdajo končne odločbe je nedvomno narok (za glavno obravnavo). Po (na) opravljeni glavni obravnavi se namreč izda meritorna odločba – sodba, če so izpolnjene procesne predpostavke. Vsaj en narok je bil izveden v 73 odstotkih vseh zadev, v 66 odstotkih pa je bil opravljen prvi narok za glavno obravnavo (tabela 6) – v nadaljevanju 1. NGO³⁶ (všteti začetni poravnalni naroki). Razlika med 137

³⁶ Kot 1. NGO je štet le res prvi narok za glavno obravnavo, ne pa morebitni naroki, na katerih se je obravnavo začela znova, npr. zaradi menjave sodnika.

zadevami s 1. NGO in 150 zadevami z vsaj enim narokom je v procesnih narokih, ko se obravnava na prvem naroku ni odprla in se je strankam do 1. NGO uspelo dogovoriti s (sodno) poravnavo oziroma se je zadeva zaključila na drug način. Med vsemi zadevami se jih 26,9 odstotka zaključi brez enega samega naroka, 38,5 odstotka zadev vsebuje enega ali dva naroka, 34,6 odstotka zadev pa tri naroke ali več.

Tabela 6: Opisne statistike za naroke

	Povprečje	Stand. odklon	Maksimum
1. narok za glavno obravnavo (1. NGO)	0.668	0.472	1
Število narokov	2.234	2.703	17
Dolžina narokov (strani)	9.507	12.776	72
Trajanje narokov v minutah	97.278	147.664	1152

Stranke v pravdi si prizadevajo za subjektivno zadovoljivo pravično rešitev, ki naj bi jo našlo sodišče po odkritju objektivne resničnosti po načelu materialne resnice in na katero bi apliciralo materialno pravo. Zastavlja pa se vprašanje, ali je sodna odločitev glede na avtonomnost subjektov pri urejanju civilnih pravnih razmerij res nujna in zadnja možnost za stranko, ki se spusti v sodni spor, in ali je pogajalsko neskladje v komunikaciji in pri racionalnem videnju območja možnega dogovora res tolikšno, da ureditev spora brez oblastvene odločitve ni več mogoča.

Rezultati analize v primerjavi z uradnimi statističnimi podatki za okrožna sodišča v Republiki Sloveniji, ki vključujejo družinske zadeve, kažejo dokaj presenetljivo visok delež zadev s prisotnostjo (ne)formalnih pogajanj. V kategoriji umik tožbe ne glede na razlog so zadeve (26,34 odstotka), v katerih je prišlo do umika tožbe s pisno vlogo oziroma do umika zaradi pomiritve, ki se je razbrala iz dejanja, s katerim je tožnik umaknil tožbo (tabela 7). Na državni ravni je sicer mogoče zaznati povečevanje deleža sodnih poravnav, vendar je vzorčni delež 22,44 odstotka precej višji od 16,31 odstotka za Republiko Slovenijo za leto 2009. Po uradni statistiki za leto 2009 je bilo 16,31 odstotka zadev tudi s sklepom ustavljenih (zaradi umika tožbe), kar je spet precej manj od vzorčnih 26,34 odstotka. Pomemben razlog za razlike pri poravnavanjih in večjem številu umikov je verjetno program alternativnega reševanja sporov z mediacijskim postopkom, ki je bil pionirsko uveden na Okrožnem sodišču v Ljubljani (druga sodišča so pri tem še v začetni fazi). Zaradi uspešnih mediacij se namreč poveča delež sodnih poravnav in zunajsodnih dogovorov, ki privedejo do umika tožbe.

Tabela 7: *Delež končnih odločb z izrazitim pogajalskim elementom in nasprotne tožbe (v odstotkih)*

Umik tožbe zaradi pomiritve	Umik tožbe z vlogo	Umik tožbe ne glede na razlog	Sodna poravnava	Zamudna sodba	Navadna sodba in delna ustavitev	Nasprotna tožba
15.12	23.41	26.34	22.44	8.29	7.32	3.41

V 8,29 odstotka zadev se je pravda končala z zamudno sodbo zaradi popolne pasivnosti toženca, ki na tožbo ni pravočasno odgovoril. Zadeve, ki so se na prvi stopnji zaključile s sodno poravnavo, zamudno sodbo ali umikom tožbe, imenujemo v nadaljevanju procesne odločbe (56 odstotkov), v katerih ni prišlo do klasične meritorne presoje utemeljenosti tožbenega zahtevka (do nje je prišlo le v slabih 44 odstotkih).

4.4. Trajanje postopka na prvi stopnji in v celoti

Ključno raziskovalno vprašanje je bilo, koliko časa stranke v pravnem postopku, končanem na pravnem oddelku Okrožnega sodišča v Ljubljani, potrebujejo, da pridobijo odgovor oziroma dogovor (tretjega) o pravični in učinkoviti rešitvi spornega razmerja. Vzorčni podatki kažejo, da postopek na prvi stopnji od prejema tožbe do izdaje prve končne prvostopenjske odločbe v povprečju traja 2,21 leta oziroma 26,91 meseca oziroma 807 dni (tabela 8). Od prejema tožbe do odprave v zadevi zadnje končne odločbe sodišča prve, druge ali tretje stopnje v povprečju mine 2,96 leta. Najdaljši postopek na prvi stopnji je trajal 10,8 leta, najkrajši pa 14 dni. Najdaljši celotni postopek do konca sodnega spora v vzorcu je trajal 18,1 leta.

Tabela 8: *Opisne statistike za trajanje postopka na 1. stopnji in celotno trajanje sodnega spora*

	Trajanje na 1. stopnji			Skupno trajanje		
	leto	mesec	dan	leto	mesec	dan
Povprečje	2.213	26.9	808	2.943	35.8	1075
Mediana	2.1	25.1	752	2.4	29.3	878
Stand. odklon	1.792	21.7	652	2.707	32.9	988
Minimum	0	0.5	14	0	0.6	17
Maksimum	10.8	131.3	3938	18.1	220.2	6607

Pristop iz raziskave in njeni podatki so težko primerljivi z uradnimi statistikami Ministrstva za pravosodje RS do 1. januarja 2012, saj je bilo do tega datuma iz njih mogoče le posredno izračunati dolžino postopka za posamezno sodišče, celotno trajanje sodnega spora pa je prav tako mogoče dobiti le s simulacijami izračunov posameznih scenarijev reševanja. Tudi po letu 2012 pa ni uradno dostopnih podatkov o pričakovani dolžini postopka na opazovanem oddelku ali o pričakovanem celotnem trajanju postopka za posamezno vrsto postopka. Vsekakor bi bilo dobro javnosti predstaviti podatke o tem, koliko časa trajajo posamezne zadeve po fazah postopka in skupno, kar pa je država storila šele nedavno. Raziskovalno načelo, da je sodni spor lahko končan tudi šele z odločitvijo o morebitnem izrednem pravnem sredstvu (in ne nujno s pravnomočnostjo), pa je skladno tudi s stališči ESČP o pravici do sojenja v razumnem roku.

Glede na trajanje postopka v zadevi *Lukenda* je mogoče dobiti delež zadev, ki se niso končale v kritičnem času iz primera *Lukende* (tabela 9), kar daje poenostavljeno oceno, v koliko zadevah je bila kršena pravica do sojenja v razumnem roku (brez nepotrebnega odlašanja). Približno vsaka deseta zadeva traja do prve končne odločbe na prvi stopnji dlje od štirih let (11,7 odstotka), v vsaki dvajseti zadevi pa je celotni sodni spor daljši od petih let in treh mesecev (5,4 odstotka).

Tabela 9: Trajanje postopkov glede na čas reševanja v zadevi *Lukenda*

Trajanje	Na 1. stopnji		Celotno	
	frekvenca	%	frekvenca	%
Krajše od Lukende	181	88.3	194	94.6
Daljše od Lukenda	24	11.7	11	5.4
Skupno	205	100	205	100

5. REGRESIJSKA ANALIZA VPLIVOV NA TRAJANJE POSTOPKA

Glavno raziskovalno vprašanje je bilo, kolikšno je razmerje med številnimi dejavniki spora in časom reševanja zadeve kot odvisno spremenljivko. Z multiplo linearno regresijsko analizo smo preverili vplive na trajanje na prvi stopnji in v celoti s tremi nadgrajujočimi se modeli:

- v prvem modelu se preizkuša vpliv primarnih dejavnikov spora, in sicer vrste spora po temelju (lastninske pravde, pogodbe, obogatitve, medtem ko so odškodnine v modelih razvidne iz vpliva na konstante, saj so bile zaradi

svoje številnosti vzete za primerjalno oporo), vrednosti spora in skupnega števila strank v zadevi;

- v drugem modelu se primarnim dejavnikom dodajo spremenljivke, ki opisujejo naravo odločanja, in sicer vrsta končne odločbe (za primerjavo so določene procesne odločbe), izvedba prvega naroka za glavno obravnavo in število stopenj, na katerih se je odločalo o tožbeni zahtevi (števila stopenj razumljivo ni pri regresijski analizi za trajanje na prvi stopnji);
- v tretjem modelu so spremenljivkam iz drugega modela dodani kazalniki aktivnosti tožnika: dolžina njegovih vlog, dolžina njegovih izvedenskih mnenj ter dolžina iz naslova zaslišanja tožnika in njegovih prič na narokih (tožnikova aktivnost kot približek merila aktivnosti strank je bila izbrana zaradi značilnih korelacij med dejavnostmi tožnika in toženca).

V nadaljevanju zaradi lažje prepoznavnosti imenujemo prvi model tudi primarni dejavniki, drugi narava odločanja in tretji aktivnost strank.

Najprej preverimo, kakšen vpliv imajo neodvisne spremenljivke na trajanje postopka na prvi stopnji. Tako lahko za primarne dejavnike spora v prvem modelu ugotovimo (tabela 10), da trajanje postopka na prvi stopnji ni statistično značilno odvisno od teh spremenljivk (sprememba F je značilna pri 0,093) pri 5-odstotni stopnji tveganja, ki je v družboslovnem raziskovanju splošno sprejemljiva; je pa zaznana statistično značilna odvisnost pri 10-odstotni stopnji tveganja. Determinacijski koeficient (R^2) nam pove, da primarni dejavniki pojasnijo le 4,6 odstotka variance trajanja. Koeficient multiple korelacije primarnih dejavnikov s trajanjem na prvi stopnji izraža šibko pozitivno povezanost ($R = 0,214$). Stopnje prostosti (sp) pa kažejo vključevanje spremenljivk v model(e). Z dodajanjem narave odločanja v drugem modelu ta pri stopnji značilnosti, nižji od 0,001, za test F pojasni dodatnih 24,3 odstotka variance (sprememba R^2) trajanja na prvi stopnji. Koeficient multiple korelacije narave odločanja s trajanjem na prvi stopnji je 0,538 (R), kar že kaže na relativno močno povezanost. Statistično značilen ($p < 0,001$) je tudi tretji model, pri čemer dodajanje aktivnosti stranke pojasni dodatnih 5,3 odstotka variance odvisne spremenljivke (skupno pa 34,2 odstotka).

Ugotavljali smo tudi, kakšen vpliv imajo neodvisne spremenljivke na celotno trajanje spora. Tako je za primarne dejavnike spora v prvem modelu ugotovljeno (tabela 10), da celotno trajanje postopka na prvi stopnji ni statistično značilno odvisno od teh spremenljivk (sprememba F je značilna pri 0,34 – vpliv je torej še manjši kot pri prvostopenjskem trajanju, pri katerem je sprememba značilna pri 0,093). Determinacijski koeficient (R^2) nam pove, da primarni dejavniki pojasnijo le 2,8 odstotka variance trajanja (4,6 odstotka prva stopnja). Pri stopnjah prostosti se opazi razlika za 1 v drugem modelu, ker je dodana še

spremenljivka števila stopenj odločanja. Z dodajanjem narave odločanja v drugem modelu ta pri stopnji značilnosti, nižji od 0,001, za test F pojasni dodatnih 46,3 odstotka variance (sprememba R^2) celotnega trajanja. Koeficient multiple korelacije narave odločanja s celotnim trajanjem je 0,7 (R), kar kaže na srednje močno povezanost. Statistično značilen ($p < 0,001$) je tudi tretji model, pri čemer dodajanje aktivnosti stranke pojasni dodatnih 10 odstotkov variance celotnega trajanja (skupno pa 59 odstotkov).

Tabela 10: Osnovne statistike za regresijske modele pri trajanju postopka za trajanje na 1. stopnji in skupno trajanje

Model	TRAJANJE NA 1. STOPNJI						CELOTNO TRAJANJE					
	R	R^2	sprem. R^2	sp1	sp2	F-test sig.	R	R^2	sprem. R^2	sp1	sp2	F-test sig.
1	0.214	0.046	0.046	5	199	0.093	0.167	0.028	0.028	5	199	0.340
2	0.538	0.289	0.243	2	197	0.000	0.700	0.491	0.463	3	196	0.000
3	0.585	0.342	0.053	3	194	0.000	0.768	0.590	0.100	3	193	0.000

Podrobnejši pregled regresijskih modelov primarnih dejavnikov, narave odločanja in aktivnosti strank za trajanje na prvi stopnji pokaže (tabela 11), da ima v prvem modelu statistično značilen vpliv ($p = 0,017$) pri 5-odstotni stopnji tveganja parcialni regresijski koeficient za skupno število strank v posamezni pravdi, za katero je zaznana šibka pozitivna povezanost ($b = 0,337$ in korelacijski koeficient 0,145). V drugem modelu je statistično značilen vpliv pri obogatitvah ($p = 0,003$), najbolj značilen pa je dejavnik oprave 1. NGO (p je manjši od 0,001), ki tudi občutno podaljšuje pravdo ($b = 1,741$). Takoj moramo opozoriti, da so tu obogatitve zaradi majhnega števila statistično nezanimive in se njihov vpliv v smislu vrste spora na trajanje ne jemlje kot dokaz povezanosti med vrsto spora in odvisno spremenljivko. Če bi se dodale odškodninam, kot so zavedene v uradnih statistikah, potem v drugem modelu ni statistično dokazane povezave med vrsto spora in trajanjem. Pri 5-odstotni stopnji tveganja je spet viden pozitiven vpliv števila strank na dolžino postopka na prvi stopnji. Pri 10-odstotni stopnji tveganja (v družboslovnih raziskavah se sicer na zgornji meji tolerira 5-odstotni prag tveganja) je značilno različen parcialni koeficient korelacije procesnih odločb ($b = -0,416$ in korelacijski koeficient $-0,312$, kar daje oceno, da so postopki na prvih stopnjah pri procesnih odločbah relativno krajši). Pri aktivnosti strank so ponovno statistično najbolj značilni ($p < 0,001$) daljši spori s 1. NGO ($b = 1,331$), najpomembneje pa je, da dolžina tožnikovih vlog pri stopnji značilnosti 0,005 dokazano podaljša pravni spor, čeprav le za malo ($b = 0,07$). Statistično značilen ($p = 0,003$) je ponovno parcialni regresijski koeficient pri nerelevantnih obogatitvah. Pri 5-odstotni stopnji tveganja so

statistično značilni še vplivi števila strank (šibek pozitivni vpliv – $b = 0,248$). Drugi dejavniki regresijskega modela ne pojasnjujejo statistično značilno trajanje prvostopenjskega postopka, blizu je le izdaja procesne odločbe, ki pri $p = 0,104$ nakazuje daljše postopke pri izdaji meritornih odločb. Standardizirani koeficient pri 1. NGO (0,35) kaže največjo spremembo v standardnem odklonu trajanja, če se spremeni standardni odklon pri zadevah s 1. NGO – kar dodatno kaže močen vpliv tega dejavnika na dolžino (zanemarjene obogatitve). Navadni (Pearsonov) koeficient korelacije med zadevami s 1. NGO in trajanjem na prvi stopnji je 0,473, kar kaže na zmerno povezanost, delni koeficient korelacije ostaja razmeroma nespremenjen pri 0,319 (edinstven vpliv te spremenljivke na trajanje z izločenim skupnim vplivom preostalih pojasnjevalnih spremenljivk). Dolžina tožnikovih vlog ima relativno visok standardizirani koeficient 0,214, korelacijski koeficient 0,421 in delni korelacijski koeficient 0,19, kar dokazuje statistično značilno povezavo s trajanjem postopka na prvi stopnji. V regresijskih modelih ni opaznega problema multikolinearnosti med neodvisnimi spremenljivkami, saj so vrednosti tolerance nad 0,2 (0,605 pri 1. NGO), vrednosti VIF pa v bližini 1 (10 je kritično vrednost).

Za celotno trajanje statistično sicer neznačilen prvi regresijski model vsebuje parcialni regresijski koeficient 0,484 za število strank, ki je značilen pri 5-odstotni stopnji tveganja (tabela 11). Pregled statistično značilnih regresijskih modelov narave odločanja in aktivnosti strank pokaže, da ima v drugem modelu statistično značilen vpliv ($p = 0,012$) parcialni regresijski koeficient pri obogatitvah (ponovno občutno daljše od konstante), najbolj značilno (pri obeh je p nižji od 0,001) pa dejavnika oprave 1. NGO ($b = 2,086$) in število stopenj odločanja ($b = 2,209$) podaljšujeta sodni spor. Spet je razviden statistično značilen vpliv ($b = 0,437$) števila strank pri 1-odstotni stopnji tveganja. Po uvedbi aktivnosti strank v regresijo v tretjem modelu so najbolj statistično značilni ($p < 0,001$) vplivi števila stopenj, oprave 1. NGO in dolžina tožnikovih vlog. Pri tem ima največji dokazani vpliv število stopenj ($b = 1,681$), sledita oprava 1. NGO ($b = 1,324$) in dolžina tožnikovih vlog ($b = 0,108$). Pri 1-odstotni stopnji tveganja so statistično značilni vplivi dolžine tožnikovih zaslišanj ($b = 0,108$). Pri $p = 0,03$ je značilen tudi relativno nizek vpliv števila strank na podaljšanje spora ($b = 0,312$). Statistično značilni pri 10-odstotni stopnji tveganja so daljši lastninski spori ($b = 0,567$) glede na odškodnine (enako nezanimive obogatitve pri 5-odstotni stopnji tveganja) in spori z daljšimi izvedenskimi mnenji (sicer le minimalna ocenjena sprememba pri $b = 0,033$). Vsi posamezni dejavniki aktivnosti strank torej dokazano vplivajo na podaljševanje celotnega postopka (pri postopku na prvi stopnji je to veljalo le za dolžino tožnikovih vlog). Drugi dejavniki regresijskega modela (pogodbe, vrednost spora, procesna/meritorna odločba) ne pojasnjujejo statistično

Tabela 11: Regresijski model s koeficienti, t-testom, korelacijami za trajanje na prvi stopnji in za skupno trajanje

Model		TRAJANJE NA 1. STOPNJI					CELOTNO TRAJANJE				
		Nestandardizirani koef. B	Stand. koef. Beta	T-test sig.	Korelacije		Nestandardizirani koef. B	Stand. koef. Beta	T-test sig.	Korelacije	
					Pearsonov koeficient	delna				Pearsonov koeficient	delna
1	(Konstanta)	1.557		0.000			1.774		0.002		
	Lastninske pravde	-0.273	-0.064	0.403	-0.007	-0.059	0.027	0.004	0.957	0.036	0.004
	Pogodbe	-0.410	-0.106	0.169	-0.090	-0.097	-0.167	-0.028	0.713	-0.027	-0.026
	Obogatitve	1.038	0.098	0.167	0.101	0.098	0.730	0.046	0.523	0.034	0.045
	Vrednost spora	0.000	-0.031	0.658	-0.046	-0.031	0.000	-0.006	0.933	-0.011	-0.006
	Število strank	0.337	0.170	0.017	0.145	0.168	0.484	0.162	0.025	0.157	0.159
2	(Konstanta)	0.388		0.387			-3.000		0.000		
	Lastninske pravde	0.197	0.046	0.496	-0.007	0.048	0.524	0.081	0.160	0.036	0.100
	Pogodbe	0.166	0.043	0.540	-0.090	0.044	0.417	0.071	0.233	-0.027	0.085
	Obogatitve	1.961	0.185	0.003	0.101	0.207	2.161	0.135	0.012	0.034	0.179
	Vrednost spora	0.000	0.002	0.975	-0.046	0.002	0.000	0.021	0.688	-0.011	0.029
	Število strank	0.298	0.151	0.015	0.145	0.172	0.437	0.146	0.006	0.157	0.196
	S 1. NGO	1.741	0.459	0.000	0.473	0.418	2.086	0.364	0.000	0.482	0.388
	Procesna odločba	-0.416	-0.116	0.089	-0.312	-0.121	0.209	0.038	0.533	-0.344	0.045
3	Število stopenj						2.209	0.497	0.000	0.605	0.515
	(Konstanta)	0.402		0.357			-2.144		0.001		
	Lastninske pravde	0.219	0.051	0.443	-0.007	0.055	0.567	0.088	0.097	0.036	0.119
	Pogodbe	0.183	0.047	0.492	-0.090	0.049	0.411	0.070	0.199	-0.027	0.092
	Obogatitve	1.920	0.181	0.003	0.101	0.209	1.900	0.119	0.014	0.034	0.175
	Vrednost spora	0.000	-0.014	0.810	-0.046	-0.017	0.000	0.004	0.928	-0.011	0.006
	Število strank	0.248	0.125	0.039	0.145	0.148	0.312	0.104	0.030	0.157	0.156
	S 1. NGO	1.331	0.350	0.000	0.473	0.319	1.324	0.231	0.000	0.482	0.269
	Procesna odločba	-0.388	-0.108	0.104	-0.312	-0.116	0.101	0.019	0.740	-0.344	0.024
	Število stopenj						1.681	0.378	0.000	0.605	0.433
	Dolžina vlog tž	0.070	0.214	0.005	0.421	0.199	0.108	0.217	0.000	0.568	0.248
	Dolžina izvedenskih mnenj tožnika	0.014	0.067	0.318	0.263	0.072	0.033	0.105	0.050	0.358	0.141
	Dolžina tožnikovih zaslišanj	0.005	0.010	0.887	0.281	0.010	0.108	0.146	0.009	0.507	0.187

značilno celotnega trajanja sodnega spora. Standardizirani koeficient 0,378 pri številu stopenj kaže največjo spremembo v standardnem odklonu celotnega trajanja, če se spremeni standardni odklon pri številu stopenj – kar dodatno kaže najmočnejši vpliv tega dejavnika na celotno dolžino (zanemljene obogatitve). Navadni (Pearsonov) koeficient korelacije med številom stopenj in skupnim trajanjem je 0,605, kar kaže na srednje močno povezanost, delni koeficient korelacije ostaja razmeroma nespremenjen pri 0,433 (edinstven vpliv te spremenljivke na trajanje z izločenim skupnim vplivom drugih pojasnjevalnih spremenljivk). Oprava 1. NGO ima standardizirani koeficient 0,231 in korelacijski koeficient 0,482 (delni 0,269). Tudi dolžina tožnikovih vlog ima relativno visok standardizirani koeficient (0,217), korelacijski koeficient 0,56 in delni korelacijski koeficient 0,248 (zmanjšanje za polovico glede na navadni koeficient korelacije kaže na relativno visoko skupno učinkovanje dolžine vlog in drugih odvisnih spremenljivk). V regresijskih modelih ni opaznega problema multikolinearnosti med neodvisnimi spremenljivkami, saj so vrednosti tolerance nad 0,2 (npr. 0,661 pri številu stopenj), vrednosti VIF pa v bližini 1.

Pri vključevanju posameznih neodvisnih spremenljivk (ne v sklopu modela) bi vsi novi dejavniki glede na prvi model statistično značilno dodatno pojasnili trajanje postopka na prvi stopnji (najbolj 1. NGO, sledijo procesne odločbe, dolžina tožnikovih vlog, dolžina izvedenskih mnenj, najmanj pa dolžina zaslišanj). Glede na drugi model je statistično značilna dodana dolžina vlog in izvedenskih mnenj, vpliv dolžine zaslišanj pa je neznačilen.

Pri vključevanju posameznih neodvisnih spremenljivk glede na prvi model vsi novi dejavniki statistično značilno dodatno pojasnijo celotno trajanje postopka (enako kot za prvostopenjsko trajanje najbolj 1. NGO, sledijo procesna odločba, število stopenj, dolžina tožnikovih vlog, dolžina izvedenskih mnenj, najmanj pa dolžina zaslišanj). Glede na drugi model sta pri aktivnosti strank statistično značilna dodana ne samo dolžina vlog in izvedenskih mnenj kot za prvo stopnjo, ampak tudi dolžina zaslišanj, ki je bila pri trajanju prve stopnje neznačilna.

Multipla linearna regresija je pokazala za trajanje na prvi stopnji značilen vpliv vrste spora pri obogatitvah, kar se lahko zanemari zaradi nerelevantnosti te skupine (majhnost in vprašljiva klasifikacija – če so vključene med odškodnine, vpliv vrste spora na dolžino ni dokazan). Večje število strank podaljšuje prvostopenjski postopek, vendar relativno malo glede na druge značilne vplive. Bolj značilen je namreč vpliv narave odločanja (oprava 1. NGO in procesna odločba v drugem modelu), medtem ko je dolžina prvostopenjskega postopka značilno odvisna od obsega aktivnosti tožnika le v manjši meri pri dolžini tožnikovih vlog (trditveno breme). Pri celotnem trajanju je to dokazano odvisno tako od vrste spora (lastninski pri 10-odstotni stopnji tveganja, število strank

pri 5-odstotni stopnji tveganja v tretjem modelu) kot tudi od narave odločanja (izjema so procesne odločbe) in aktivnosti strank (vsi trije dejavniki imajo dokazan vpliv). Z besediščem ESČP: če bi želeli vzeti vrednost spora kot približek pomena zadeve, ta ni značilen dejavnik za trajanje postopka niti na prvi stopnji niti celotno. Aktivnost strank (tako trditvena kot dokazna) pa zelo dobro pojasnjuje spremembe celotnega trajanja, kar je mogoče razložiti kot posledico večjega vložka strank na prvi stopnji (razvidno tudi iz dejstva oprave 1. NGO), ki ga v primeru zase neugodnih odločitev stranke želijo zaščiti z vložitvijo pritožbe, kar podaljša postopek (število stopenj je zato značilna neodvisna spremenljivka z največjim vplivom pri celotnem trajanju). Če se kot približek zapletenosti zadeve vzame izvedba dokaznega postopka (zaslišanja tožnikovih subjektov in dolžina njegovih izvedenskih mnenj), ta podaljšuje celotni spor; enako ga podaljšuje aktivnost sodišča (narava odločanja), ki pa je v tesni povezavi z aktivnostjo strank. Tak rezultat kaže, da ESČP kot kriterij za presojo (krivdno povzročene) dolgotrajnosti postopka upravičeno upošteva aktivnost strank (in sodišča).

Strankina aktivnost ima v regresijskem modelu statistično značilen vpliv le na trajanje (bolj sicer na celotno kot na prvostopenjsko). Tak rezultat primerjave je v okvirih pričakovanj, saj je logično, da se z večjo strankino aktivnostjo lahko postopek podaljša. Pomembna vloga (i)racionalnosti, njena normalna porazdeljenost in njeno prvinsko vplivanje na (ne)uspešnost se lahko razberejo iz tega, da vrednost spora ne vpliva na dolžino spora in da je pri 10-odstotni stopnji tveganja v regresijskih modelih vpliv vrednosti spora na uspeh stranke 0 oziroma izredno rahlo negativen (razlogovanje *in contrario* – če ne vpliva navzven zelo lahko razvidni in merljivi denarni kazalec vrednosti spora, potem mora delovati drug, očem skriti faktor). Za vrednost spora bi lahko namreč »logično« pričakovali, da bo povzročila daljši spor zaradi večjega naprežanja stranke, da bi dosegla svojo pravico, kar naj bi bilo sorazmerno vrednosti spora (potemtakem vrednost spora ni dokaz za pomembnost in zapletenost ob terminologiji ESČP). Tako pa je bilo v raziskavi opaženo, da delitev pogajalske (pravdne) pogače pri večjih in manjših vrednostih poteka po istih zakonitostih. Število strank je imelo značilen vpliv na trajanje postopka, vendar je bil ta šibek, zato pri večjem številu strank lahko le z obilo zadržanosti sprejmemo sklep, da pomeni večjo zapletenost zadeve, ki bi kot taka upravičevala daljši postopek. V vzorcu je bilo pri večjem številu strank pogosto skupno zastopanje, kar kaže na skupne interese, zato je v jeziku teorije iger dejansko manj igralcev kot na nominalni bazi (zapletenost se tako v takih primerih niti ne sme povečati). Povprečno presojanje o pravični rešitvi poteka sicer visoko nad zelenim novim državnim normativom 6 mesecev oziroma 1 leto (celotni postopek je tako v 23 odstotkih zadev daljši od štirih let), če se predpostavi

pritožba, vendar izsledki trajanja niso razlog za splošni preplah, prej za resen nadaljnji premislek, kakšne so lahko realno postavljene zahteve pri trajanju in kako jih na ravni vodenja skupine in dela posameznega sodnika doseči.

6. SKLEP

V prvem sklopu raziskovalnih vprašanj smo odkrivali primarne dejavnike (pravdnega) spora (vrsto spora, vrednost spora in strukturo strank), ki dajejo osnovni opis pogajalskega zastoja na prehodu iz neformalnega pogajanja v formalno pogajanje – pravdo. Spremljana pravdna aktivnost strank v okviru prvega sklopa (trditvena z vlogami, dokazna pa z zaslišanji na narokih, izvedenskimi mnenji, listinskimi dokazi) že pokaže vidni pogajalski vložek, ki pa ni več usmerjen le proti nasprotni strani, ampak se njegova prepričevalna moč usmeri predvsem proti tretjemu nepristranskemu udeležencu – sodišču. Aktivnost sodišča (oprava narokov in izdaja končnih odločb) skupaj z aktivnostjo strank pomeni transakcijski strošek za doseg pravične (tj. ekonomsko učinkovite) rešitve pogajalskega pat položaja. V drugem sklopu raziskovalnih vprašanj smo ugotovili aktualno politično najbolj pereči transakcijski strošek – čas poteka pravde, in sicer trajanje postopka na prvi stopnji (praviloma gre pri tem za pravdni oddelek Okrožnega sodišča v Ljubljani) in v celoti (odvisno od vložitve pravnih sredstev). Ta transakcijski strošek je bil v slovenskem prostoru brez pravega odziva vse do zadeve *Lukenda*, ki je bila zunanji signal slovenski družbi, naj ta strošek začne jemati resno, čeprav sam čas pravljanja zaradi neobstoja absolutnega zastaranja civilnih terjatev ne bi smel vplivati na tožnikovo pravico do pravične rešitve. Nato smo glede na primarne dejavnike spora, aktivnost sodišča in strank statistično testirali njihovo povezanost s trajanjem postopka. Takšna analiza daje vpogled v (pogajalske) mikrovplive na dolžino pravnega postopka, kar sledi praksi ESČP. To uporablja širše razloge le pri ravnanju državnih oblasti kot kriteriju za neupravičene zaostanke, v katerem se upošteva tudi (makro)organizacijski pristop države k odpravi zaostankov.

V prvem raziskovalnem sklopu se je pokazalo, da po vrsti spora prevladujejo odškodnine, med njimi pa prometne oziroma nepremoženjske na splošno. Odškodnine so bile nato zaradi svoje velikosti vzete kot primerjalni faktor, ki se je v regresijskih modelih izražal prek višine konstante. Analize so pokazale, da so obogatitve preozko postavljena kategorija, zato je bil njihov vpliv pri preizkušanju povezanosti zanemaren (sicer pa so se izkazale za homogeno skupino). Za vzorčne postopke, končane pred pravnim oddelkom Okrožnega sodišča v Ljubljani, je ugotovljeno, da vsebujejo povprečno 2,2 naroka, ki skupaj trajata uro in 37 minut. Med njimi se 26,9 odstotka zadev zaključi brez enega samega naroka, 34,6 odstotka zadev pa ima vsaj tri naroke. Skupaj je za-

dev, ki se ne končajo s sodbo po opravljeni glavni obravnavi, več kot polovica. Poimenovane so bile kot procesne odločbe. Njihov visok delež kaže močno prisotnost pogajanja, ki kljub formalnemu postopku poteka v njegovi senci.

Pri drugem sklopu je bila ugotovljena pomanjkljivost uradnih statistik, ki povprečnih časov trajanja niti po stopnjah odločanja niti skupno ne prikažejo ustrezno. Že zaradi lažje odločitve posameznika o vstopu v pravdo bi bilo dobro prikazati povprečno trajanje postopka po stopnjah odločanja in simulacijsko predstaviti časovni potek pravde, ki poteka na več stopnjah, kar je bilo sicer v raziskavi napravljeno z vpeljavo skupnega trajanja do zadnje končne sodne določbe. Vzorčni postopek na prvi stopnji traja v povprečju 2,2 leta, celotni pa 2,9 leta. Dobrih 10 odstotkov prvostopenjskih postopkov je kritičnih glede na trajanje v zadevi *Lukenda*, pri skupnem trajanju pa dobrih 5 odstotkov. Z vidika pravice do sojenja v razumnem roku to povzroča zaskrbljenost, ne daje pa podlage za panični odziv.

V multipli linearni regresiji ima vrsta spora (primarni dejavniki) določen učinek na trajanje pri številu strank (zanemarijo se obogatitve), najbolj značilna in z največjim vplivom pa je narava sodnega določanja. Statistični vpliv vrednosti spora na trajanje postopka ni dokazan, čeprav bi lahko brez statističnega preverjanja »zdravorazumsko« skleпали, da bi večja vrednost zaradi domnevne večje aktivnosti strank in zapletenosti spor podaljševala. Vrednost spora torej ni primeren indic za pomembnost in zapletenost spora. Na trajanje postopka na prvi stopnji značilno (srednje močno pozitivno) najbolj vpliva oprava 1. NGO. Pri stopnji značilnosti, nižji od 0,001, v tretjem regresijskem modelu najbolj občutno podaljša celotni sodni spor število stopenj, zelo tesno mu sledi oprava 1. NGO. Pri aktivnosti strank na prvi stopnji značilno podaljšuje postopek dolžina tožnikovih vlog. Prav tako ima aktivnost strank značilno pozitiven vpliv na celotno trajanje pri dolžini tožnikovih vlog pri 0,1-odstotni stopnji tveganja ter njegova izvedenska mnenja pri 10-odstotni stopnji tveganja in zaslišanja pri 1-odstotni stopnji tveganja. Stranka, ki je torej bolj (dokazno) aktivna na prvi stopnji, bo statistično značilno podaljšala celotni postopek (nakazuje večjo verjetnost vložitev pritožbe), kar se ujema z značilnim vplivom števila stopenj na celotno trajanje. Aktivnost strank je torej statistično značilni faktor daljšega postopka, kar kaže, da se upravičeno uporablja kot kriterij za presojo strankinega (krivdnega) vplivanja na čas pravnega postopka.

Literatura

- Marko Bošnjak in drugi: Potek kazenskih postopkov v Sloveniji: analiza stanja in predlogi za spremembe. GV Revije, Ljubljana 2005.
- Robert Cooter, Thomas Ulen: Law and Economics. Addison-Wesley Educational Publishers, Reading 1997.
- Evropsko sodišče za človekove pravice: Lukenda vs. Slovenija (Pritožba št. 23032/02) <www.coe.si/sl/evropsko_sodisce_za_clovekove_pravice/slovenski_prevodi_sodb/1737/-> (11. 4. 2013).
- Aleš Galič: Ustavno civilno procesno pravo: ustavna procesna jamstva, ustavna pritožba – meje preizkusa in postopek. GV Založba, Ljubljana 2004.
- Klaus Mathis: Efficiency instead of Justice: Searching for the Philosophical Foundations of the Economic Analysis of Law. Springer Science, Luzern 2009.
- Ministrstvo za pravosodje Republike Slovenije: Projekt Lukenda. Ministrstvo za pravosodje Republike Slovenije, Ljubljana 2005; <www.mp.gov.si/fileadmin/mp.gov.si/pageuploads/2005/PDF/projekt_Lukenda.pdf> (11. 4. 2013).
- France Ocepek: Analiza časovnih zaostankov pravnega oddelka Okrožnega sodišča v Ljubljani. Magistrsko delo. Univerza v Ljubljani, Ekonomska fakulteta, Ljubljana 2011.
- Richard A. Posner: Economic Analysis of Law. Aspen Law & Business A Division of Aspen Publishers, New York 1998.
- Roscoe Pound: Law in Books and Law in Action, v: American Law Review, 44 (1910), str. 12–36.
- Lojze Ude: Civilno procesno pravo. Uradni list Republike Slovenije, Ljubljana 2002.
- Vlada RS: Program za povečanje učinkovitosti sodstva in odpravo sodnih zaostankov – Projekt Lukenda – Novo gradivo št. 3 – predlog za obravnavo. Ljubljana 2007, <www.mp.gov.si/fileadmin/mp.gov.si/pageuploads/2005/PDF/razpisna_dokumentacija/ostali_dokumenti/lukenda-gradivo3-211107.pdf> (11. 4. 2013).
- Vlada RS in Vrhovno sodišče RS: Sodni zaostanki v Republiki Sloveniji (analiza vzrokov in predlogi za zmanjšanje zaostankov). Ljubljana 2002, <www.mp.gov.si/fileadmin/mp.gov.si/pageuploads/mp.gov.si/PDF/Sodna_statistika/sodni_zaoostanki.pdf> (11. 4. 2013).

Izvirni znanstveni članek

UDK: 347.932(497.4)

OCEPEK, France, in PAHOR, Marko: Trajanje pravnega postopka, končanega pred pravnim oddelkom Okrožnega sodišča v Ljubljani, v luči Lukende**Pravnik, Ljubljana 2013, let. 68 (130), št. 5-6**

Ena najbolj perečih problematik sodobne slovenske družbe je učinkovitost delovanja sodnega sistema, pri čemer je v ospredju čas reševanja sodnih sporov. Predolgo trajanje sodnega postopka je formalno in nepristransko obsodilo Evropsko sodišče za človekove pravice v zadevi *Lukenda proti Sloveniji* z dne 6. oktobra 2005, v kateri je bilo državi Sloveniji zaradi sodnega postopka v pravnem postopku iz civilnega pravnega razmerja, vodenega v nerazumnem roku, naloženo plačilo odškodnine.

V raziskavi smo iskali elemente vpliva na trajanje civilnega pravnega postopka na primeru pravnih, ki so na prvi stopnji sojenja potekale pred pravnim oddelkom Okrožnega sodišča v Ljubljani (največji tovrstni oddelk v državi). Pri trajanju je okvir raziskave vplivov omejen na mikroelemente, ki jih ponuja posamezni pravni spis in ki so poglavitna podlaga za ugotavljanje odškodninske odgovornosti države za sodni zaostanek. Statistična analiza je prva tovrstna za klasične pravne postopke v Sloveniji, pred tem pa so Bošnjak in drugi (2005) raziskovali kazenske postopke.

Original Scientific Article

UDC: 347.932(497.4)

OCEPEK, France, and PAHOR, Marko: Duration of Litigation Process Finished in Ljubljana District Court Civil Litigation Department through Lukenda Perspective*Pravnik*, Ljubljana 2013, Vol. 68 (130), Nos. 5-6

One of the most burning problems of the modern Slovenian society is the judiciary system's efficiency, within which the process time of resolving court disputes is evidently exposed. This got its formal and impartial judgment with the European Court of Human Rights' ruling in the case *Lukenda vs. Slovenia* on 6 October 2005, according to which Slovenia was sentenced to damages for excessive length of civil litigation trial. Authors were looking for the elements impacting the duration of civil litigation trial by analysing cases that proceeded in Ljubljana District court civil Litigation department (the largest department of its kind in Slovenia). Research frame is limited by microelements that are available in particular lawsuit court file and are main basis for establishing state liability for court backlogging. This statistical research was the first to cover classical lawsuit proceedings in Slovenia; previously Bošnjak and others (2005) have been researching criminal case proceedings.